

KALUNDBORG ARKÆOLOGI FORENING

30. årgang nr. 1, januar 2017

FORMANDENS ORIENTERING

Tiden siden sidst har især være præget af vores tilsyneladende vellykkede udstilling ”Vikingerne ved Melby” med ca. 600 detektorfund fra specielt Melbygård, men også fra området omkring Melby. Tak til alle der deltog i forberedelserne. Der er stadigvæk en del medlemmer der ikke har set udstillingen, både medlemmer der selv deltog i detektorsøgningen, og andre. Det er snart sidste chance, da den nedtages ca. den 5. februar.

I hvert fald vil jeg anbefale at I ser den inden Iben Skibsted Klæsøe holder foredrag om Nordens første by, Hedeby, den 1. februar. Iben er ekspert i bl.a. fibler, så foredraget vil være en god lejlighed til at spørge hende om jeres egne fund.

Flere foreninger har brugt udstillingen som lejlighed til at besøge os, nemlig Hørsholm Arkæologiske Forening, Furesø Arkæologgruppe og Kalundborg Rotary Klub. I februar får vi besøg af Arkæologiklubben Flækken fra Lyngby. En del af vores medlemmer plejer at deltage ved disse besøg, som er en god anledning til at møde andre amatørarkæologer og udveksle erfaringer.

Udgravninger

Vi har assisteret MVE ved to arkæologiske undersøgelser. På Sneglebakkemarken mellem Asnæsværket og Lerchenborg fik vi lov til selv at udgrave et kulturlag fra tidlig romersk jernalder. Under kulturlaget fandt vi spor fra sen førromersk jernalder. Udgravningsrapporten er allerede lagt ud på Fund og Fortidsminder af MVE. Se

<http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/226025/>

Derudover foretog vi en markrekognoscering for MVE-arkæolog Trine Borake på en ny detektorplads ved Herslev hvor der er fund fra jernalder, vikingetid og tidlig middelalder. Vores opgave var at finde potteskår, teglsten, knogler osv. Det blev til ca. 400 genstande. Trine vil fortælle om resultaterne ved vores generalforsamling.

Den kommende tid

I februar og marts vil vi foretage flere kystrekognosceringer da vinterens storme allerede har forårsaget ny erosion af Kalundborgs kyster. Vi håber også at kunne genoptage nogle af vores detektorprojekter og starte et par nye projekter op. Der kommer også to virkeligt interessante arkæologiforedrag – Iben Skibsted Klæsøe om Hedeby og Lisbeth Pedersen om forhistoriske fiskeanlæg.

Som forberedelse til vores udstilling Vikingerne ved Melby tog Jens og jeg en tur til Vikingemuseet i Hedeby i september. En virkeligt imponerende samling. Desværre er museet lukket for tiden pga. skimmelsvamp. Det gode er at genstandene er udlånt til Danmarks Borgcenter, som åbner en særudstilling til påske. Vi planlægger en udflugt til udstillingen i maj.

På udgravningsfronten skal der snart foretages prøveudgravning vest for Asnæsværket, så der vil sandsynligvis blive brug for os.

Kommende aktiviteter (*se inde i bladet; ** se Museumsforeningens nyhedsblad):

1. februar: Foredrag: ”Hedeby – Nordens første vikingeby”**
2. februar: Udgivelse af hæftet om Kalundborg Korsriddertapet**
5. februar: Besøg af Arkæologiklubben Flækken, Lyngby*
21. februar: Kystrekognoscering*
28. februar: Generalforsamling*
4. marts: Kystrekognoscering*
7. marts: Foredrag: ”Forhistoriske fiskeanlæg”**
26. marts: Kystrekognoscering*
20. april: Museumsforeningens generalforsamling
29. april: Udflugt til Davids Samling**
3. maj: Foredrag: ”Vestsjælland og Vestindien – et sprængfarligt emne!”**

David Barry

FORÅRETS KYSTREKOGNOSCERINGER

Tirsdag den 21. februar kl. 09.00

Lørdag den 4. marts kl. 09.00

Søndag den 26. marts kl. 09.00

Da kysterosionen forårsaget af vinterens storme sandsynligvis vil frilægge kulturlevn langs Kalundborgs kyster, er det vigtigt at vi fortsætter vores kystrekognoscering. Hvor vi tager hen, vil afhænge af vejrforholdene osv. Røsnæs, Asnæs og Reersø er sandsynlige mål.

Det praktiske: Vi mødes ved museet og deles om kørsel i egne biler. Husk varmt tøj, regntøj, gode sko og mad og drikkevarer.

Tilmelding: Senest dagen før (men helst inden) til formanden per e-mail David@Barry.DK eller telefon 5956 5660/4082 8024.

NOGET OM SKIVEØKSER (6)

Især med henblik på Stammebådspladsen

Fortsættelse af artikel i Kalundborg Arkæologiforenings medlemsblad nr. 1 januar 2015, nr. 2 maj 2015, nr. 3 september 2015, nr. 1 januar 2016 og nr. 2 maj 2016.

Skiveøkserne fra Stammebådspladsen har indtil videre kun været genstand for en hurtig gennemgang og grov sortering. Ved en mere detaljeret (og tidskrævende) gennemgang vil der utvivlsomt kunne påvises forskellige interessante detaljer på en hel del af skiveøkserne. Dertil kommer, at påvirkningen af det kalkholdige havvand kan have sløret detaljer og mikroskopiske brugsspor, ligesom vandrulningen kan have medført retoucheringer, der dermed hverken er fremkommet ved redskabets fremstilling eller brug. Derfor kan de følgende bestemmelser og angivelser af antal være behæftet med fejl og skal som følge deraf tages med behørigt forbehold.

Knækkede skiveøkser

Det har tidligere været nævnt, at nogle af de såkaldte skiveøkser kan have haft andre funktioner end dette at være anvendt til at hugge med. Det må imidlertid regnes for sandsynligt, at en del af dem reelt har været økser. Flere af skiveøkserne er brækket over i karakteristiske hængselbrud. Den slags brugsskader (som i øvrigt ofte ses på neolitiske økser) vil sandsynligvis kun kunne opstå ved at økserne har været anvendt til endog kraftigt huggearbejde.

Fra Stammebådspladsen har vi 25 afbrækkede æggender af skiveøkser med hængselbrud. Når en skiveøkse brækker i forbindelse med kraftig brug, bliver den delt i (mindst) to stykker. Derfor vil der i princippet være en nakkeende hørende til hver æggende. Der er derfor et misforhold i, at der kun er 5 nakkeender til stede i materialet, og at **ingen af dem har kunnet passes sammen med nogen af de 25 æggender!!!!** En mulig forklaring eller løsning kan i teorien findes uden for den udgravede del af Stammebådspladsen.

Tre æggender af knækkede skiveøkser.

Øverste række: oversiden. Nederste række: undersiden.

Ægbredden på økseæggen til venstre er 7,4 cm, længden 5,5 cm. På økseæggen i midten er bredden 3,6 cm, længden 4,5 cm. På økseæggen til højre er bredden 6,7 cm, længden 5,6 cm.

Foto: Jens Nielsen.

Som bekendt foregik udgravningen af Stammedbådspladsen kvadratmetervis, og da samtlige fund fra pladsen er blevet påført de respektive koordinater, er det muligt at rekonstruere fundenes fordeling. Ser man på fordelingen af de 25 afbrækkede æggender, viser de sig at være nogenlunde jævnt fordelt ud over pladsen, og der er ikke antydning af en koncentration, som kunne pege på et specifikt aktivitetssted. Det kan ligeledes konstateres, at de få nakkeender fordeles sig jævnt ud over pladsen. Det er i øvrigt det generelle indtryk (vurderet ud fra diverse tidligere analyser), at flintaffald og redskaber ligger godt blandet sammen mellem hinanden uden overbevisende koncentrationer.

Tre nakkeender af knækkede skiveøkser.

Øverste række: oversiden. Nederste række: undersiden.

Største bredde på stykket til venstre er 3,5 cm, og længden er 6,4 cm. På stykket i midten er største bredde 4,7 cm, og længden er 9,8 cm. På stykket til højre er største bredde 3,1 cm, og længden er 4,3 cm.

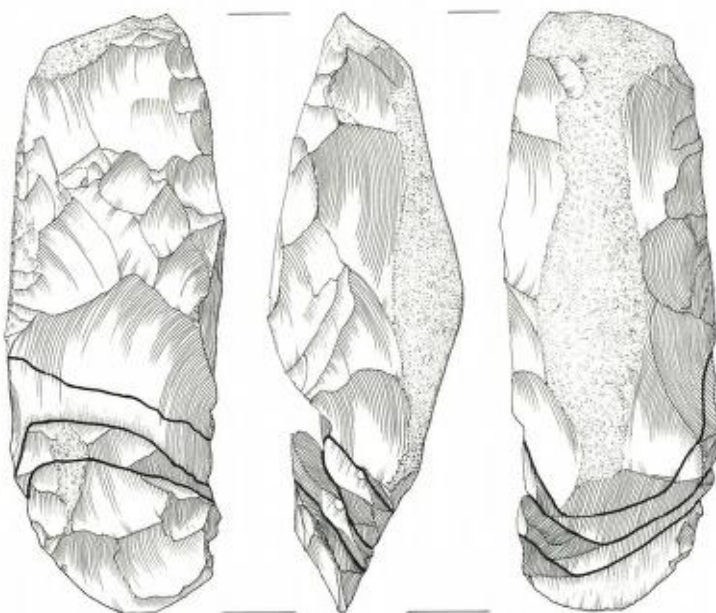
Foto: Jens Nielsen.

Som nævnt ovenstående har de tidligere foreløbige analyser givet det generelle indtryk, at materialet, dengang Stammebådspladsen var overskyttet af havet, er blevet flyttet rundt og blandet i et sådant omfang, at eventuelle aktivitetsområder er blevet fuldstændig sløret.

De analyser af genstandenes fordeling, der præsenteres i nærværende artikel, ser ud til at understøtte det generelle indtryk.

Reparation

Genanvendelse er jo ikke nogen ny idé, og Ertebøllekulturens mere eller mindre havarerede skiveøkser er jævnlgt hugget om på forskellige måder. Det mest nærliggende har vel været at forsøge at opskærpe en ødelagt æg, og opskærping ses faktisk jævnlgt på skiveøkser, selv om det er meget mere udbredt på kerneøkser. Det hænger sammen med, at kerneøkser så at sige er fremstillet til at kunne opskærpes gentagne gange (Se illustrationen på denne side). En vellykket opskærping kræver blot et enkelt velrettet tværgående slag ved det ene æghjørne.

*Kerneøkse med påsatte opskærpningsafslag fra gentagne vellykkede opskærpinge. Fra lokaliteten M. T. Næs ved den fossile Halskov Fjord. Illustration fra **Storebælt gennem 10.000 år**, der er gratis tilgængelig på internettet som e-bog.*

Skiveøkser er vanskeligere at opskærpe end kerneøkser – især skiveøkser med bred æg – men det har ikke afholdt ertebøllefolkene fra at forsøge, og nogle gange er det lykkedes ganske godt.

Blandt skiveøkserne fra Stambøbådsplassen kan der udskilles mindst 12 eksemplarer, hvor opskærping med varierende held er foretaget. Antallet skal imidlertid tages med forbehold, idet det i nogle tilfælde kan være vanskeligt eller umuligt at afgøre, om der i virkeligheden er tale om kraftige ”tværstikler” fremstillet af skiveøkser (Se om disse i et senere nummer af medlemsbladet).

Opskærpede skiveøkser.

Nogle af skiveøkserne blev med varierende succes forsøgt opskærpet ved hjælp af et enkelt tværgående opskærpningsafslag, der fjernede det yderste af æggen, hvorved en ny æg opstod. Det er en forudsætning for et vellykket resultat, at afslaget løber hele vejen tværs over det gamle ægparti. Billedet viser 5 ud af mindst 13 skiveøkser, der med større eller mindre held er forsøgt opskærpet med et enkelt tværgående slag ved den ene side af æggen. De små pile viser, hvor de negative slagbuler befinder sig efter opskærpingen.

Skiveøkser yderst til højre afviger fra de øvrige ved at være forsøgt opskærpet på undersiden.

Foto: Jens Nielsen.

Opskærpningsafslag

Opskærping af kerne- og skiveøkser frembringer nogle karakteristiske opskærpningsafslag, som jo i realiteten er den ”gamle” økseæg. Fra Stammebådspladsen er der således påvist 11 opskærpningsafslag fra skiveøkser. **Det er bemærkelsesværdigt, at ingen af de 11 opskærpningsafslag passer sammen med nogen af de 12 opskærpede skiveøkser!!!!**

Opskærpningsafslag.

Øverste række: oversiden. Nederste række: undersiden.

De små pile på nederste række viser slagbulerne fra de tværgående afspaltninger. Slagbulerne modsvare de negative slagbuler, der er markeret med små pile på fotoet af de opskærpede økser på den foregående side.

Foto: Jens Nielsen.

Ser man på de opskærpede skiveøkseres fordeling over det udgravede areal, kan man konstatere, at de forekommer nogenlunde jævnt spredt, uden at koncentrationer forekommer. Det højeste antal pr. kvadratmeter er 1 stk.

En analyse over fordelingen af opskærpningsafslag viser ligeledes en jævn spredning. En undtagelse er kvadrat 130/105 med 3 stk. opskærpningsafslag, men denne ”koncentration” kan udmærket være et udslag af tilfældigheder.

Mislykkede opskærpnings 1.

De små pile viser placeringen af de negative slagbuler fra mislykkede opskærpningsforsøg. Ingen af de 4 (ud af 5) viste forsøg på opskærpnings har frembragt en ny brugbar økseæg.

Foto: Jens Nielsen.

Mislykkede opskærpnings 2.

Når opskærpningsafslaget fra det ene æghjørne var blevet for kort, har man i nogle tilfælde forsøgt at foretage opskærpnings fra det modsatte æghjørne. På fotoet er der 5 eksemplarer ud af mindst 12, hvilket viser, at opskærpnings langt fra altid lykkedes. De små pile angiver placeringen af de negative slagbuler fremkommet ved opskærpningsforsøgene.

Foto: Jens Nielsen.

Fordelingen af de mislykkede opskærpnings viser intet interessant.

Artiklen fortsættes.
Jens Nielsen

Knud den Store-mønten fra Melby

I forbindelse med vores detektorprojekt ved Melby fandt Henrik Jensen denne halvdel af en sølvmønt. Den blevet identificeret som en type H Knud den Store-penning præget i London i 1029-1035. Det ved vi fordi der står på mønterne hvor de var udmøntet, og hvem der havde præget dem. På Melbymønten står der "LVN" (th. kl. 9-12), hvilket er en af forkortelserne brugt for London. Det meste af møntprægerens navn mangler (det har stået kl. 1-6 på den manglende halvdel) – vi har kun det sidste bogstav "N" (billede th. kl. 7).

Knud den Stores rige omfattede England, Danmark, Norge og det sydvestlige Sverige. Han havde 85 møntsteder i England og 9 i Danmark og udmøntede ca. 3.900 forskellige mønter i England og 60 i Danmark. Mønterne er præget af ca. 1.000 møntprægere (950 i England og 38 i Danmark). I London alene arbejdede ca. 300 møntprægere. De fleste af Knud den Storesmønter er beskrevet i Hildebrands katalog.

Det var almindeligt at dele mønterne langs korset for at få to halvpenning eller fire kvartpenning. Den anden halvdel af mønten må også være brugt som betalingsmiddel et eller andet sted. Muligvis har den overlevet og er enten fundet eller ligger i jorden.

Med hensyn til nærmere identificering af Henriks mønt er jeg kommet frem til seks muligheder ud af de 1.000 Knud den Store-mønter fra London. Af de 300 møntprægere fra London har kun 9 et navn der ender med "N". Af disse kan vi se bort fra SPAN og SPANN da deres navne er for korte til at "N" skulle ligge ved kl. 7.

De mest sandsynlige møntprægere er BRYMANN, GODMAN, LEOFSAN eller LEOFSTAN. Ved en gennemgang af kataloger og samlinger har jeg dog endnu ikke fundet et identisk eksemplar.

På halvmønten fra Melby er der ingen tydelig cirkel midt i korset, muligvis fordi den er skåret over, eller fordi den aldrig har været ret tydelig. Dette er stilen fra LEOFSTANS mønter. Mine bedste gæt er at Melbymønten svarer til Hildebrand 2754 eller 2756. De andre muligheder er 2288 (BRYNMAN) eller 2594 eller 2597 (GODMAN).

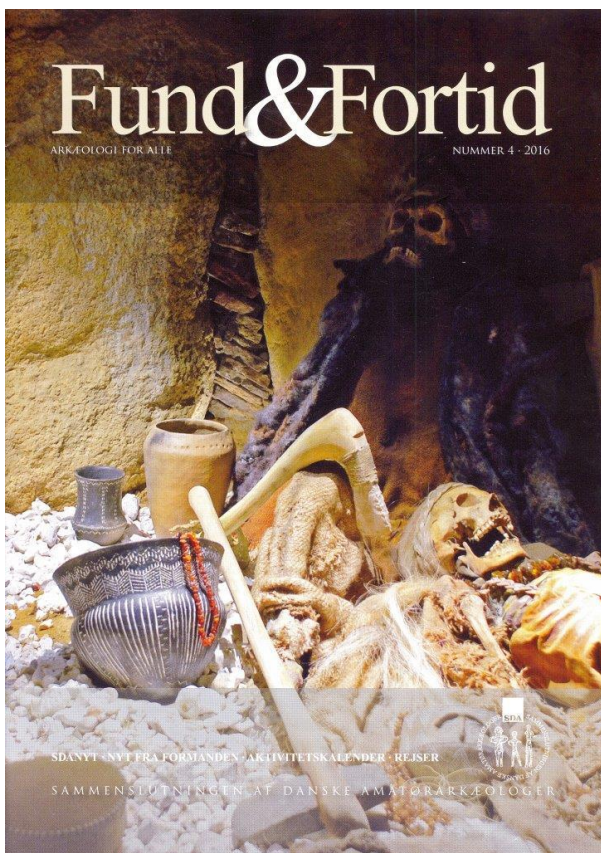
Nationalmuseet har disse mønter, så næste skridt er at sammenligne Melbymønten med mønterne i deres samling.

Jeg vil meget gerne kunne identificere den nøjagtigt da jeg gerne vil efterlyse den anden halvdel af mønten. Hvis den har overlevet og er blevet fundet, kan den ligge på et museum eller i en samling et eller andet sted i verden, specielt i et af de lande hvor mønten kunne bruges i Knuds regeringstid, ikke nødvendigvis kun i Danmark.

De der har den anden halvdel, ved ikke hvor den er præget, men har det meste af navnet på møntprægeren. De har heller ikke ordet CNUT på deres halvdel, men har muligvis kunnet identificere den som halvdelen af en type H Knud den Store-mønt.

David Barry

FUND&FORTID

Der er stadigvæk en del af Arkæologiforeningens medlemmer der ikke abonnerer på SDA's blad Fund&Fortid. Bladet udkommer fire gange årligt og er fuld af interessante artikler om arkæologi. Et årsabonnement koster kr. 200 og kan anbefales. Hvis du vil abonnere på bladet eller ønsker at se et par eksemplarer, kan du kontakte mig på david@barry.dk eller tlf. 5956 5660. Jeg er nu kasserer i SDA og har ansvaret for abonnementerne. Næste nummer udkommer i marts.

Ældre numre af Fund&Fortid kan nu downloades som pdf-filer på SDA's hjemmeside. Se:

<http://www.arkaeologi-sda.dk/fund-fortid/download-fund-fortid>

BESØG AF ARKÆOLOGIKLUBBEN FLÆKKEN, LYNGBY

Søndag den 5. februar 2017 kl. 10-16

Arkæologiklubben Flækken kommer på besøg for se vores udstilling ”Vikingerne ved Melby”, møde Arkæologiforeningen og tage på rundvisning med os. I opfordres til at deltage.

Programmet afhænger lidt af vejret og antal biler, men ud over udstillingen regner vi med at besøge Asnæs og det middelalderlige Kalundborg.

Ertebøllebopladsen ved Havneemark, der er udsat for kysterosion.

Vi starter med kaffe på museet og ser udstillingen ”Vikingerne ved Melby”. Derefter tager vi enten til Asnæs eller besøger Vestborgen, kirken, stenhuset, Bispegården og slotsruinen.

Vi mødes ved museet kl. 10. Transporten foregår i egne biler – vi deles om kørsel som vi plejer. Tilmelding til formanden senest den 1. februar på david@barry.dk eller 5956 5660.

GENERALFORSAMLING

**Tirsdag den 28. februar
kl. 19.00 i museets foredragssal**

Dagsorden:

1. Valg af dirigent
2. Formandens beretning
3. Fremlæggelse og godkendelse af revideret regnskab
4. Valg af bestyrelse og suppleanter:
På valg til bestyrelsen er:
David Barry, Jens Nielsen og Søren Rasmussen
5. Valg af revisorer og suppleanter
6. Fremlæggelse af planer for det kommende år
7. Behandling af indkomne forslag
8. Fastlæggelse af kontingent for 2017
9. Eventuelt

Efter generalforsamlingen har vi inviteret arkæolog Trine Borake, MVE, til at fortælle om resultaterne af Eriksholm-udgravningen og Herslev-rekognosceringen, som vi hjalp hende med sidste år.

Kalundborg Arkæologiforenings bestyrelse

Formand: David Barry. Tlf. 5956 5660/4082 8024 (david@barry.dk)
Næstformand: Søren Rasmussen. Tlf. 2372 0595 (sran814@gmail.com)
Sekretær: Karen Boysen. Tlf. 5950 8911 (karen@ellemosegaard.dk)
Kasserer: Karen Vestergaard. Tlf. 4031 5242 (lindehoj@lund.mail.dk)
Redaktion: Jens Nielsen. Tlf. 4042 4326 (jen@vestmuseum.dk)
Suppleanter: Birgitte Gelting og Lis Dannenberg

http://www.vestmuseum.dk/Museumsforening/Kalundborg_Arkæologiforening.aspx